

Melilla segueix comportant dolor

N. 265. Novembre del 2022. Suplement del Quadern CJ n. 230
Cristianisme i Justícia. Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona
93 317 23 38 • info@fespinal.com • www.cristianismeijusticia.net

El 24 de juny de 2022 passarà a la història com un dia infame. Aquell matí van morir desenes de persones (23 segons dades oficials, 37 segons les entitats de la societat civil) i més de cent van resultar ferides, tot plegat mentre intentaven travessar les tanques frontereres que separen Nador (Marroc) i Melilla (Espanya). Les imatges dels seus cossos amuntegats, com si fossin animals, ens han quedat gravades a les retines. Els vídeos que recullen la brutalitat i la indiferència de la policia marroquina van sacsejar la nostra indignació. Al cap d'uns mesos que passés tot això, us volem oferir aquesta reflexió per fer memòria de la barbàrie i per aprofundir en el que significa. Va ser un esdeveniment viscut amb dolor, gestionat sense dol, realitzat de manera fraudulenta i sostingut amb dòlars.

Amb dolor

Aquell mateix dia el president del Govern espanyol, Pedro Sánchez, va dir que els migrants van actuar «amb violència». Una lamentable manera de parlar manca del mínim sentiment que, en la seva compareixença davant el Congrés dels Diputats al setembre del 2022, va repetir el ministre d'Interior, Fernando Grande-Marlaska. Podrien haver dit que el salt es va produir «amb dolor», però les seves paraules van ser unes altres: «amb violència». Ben mirat, potser hi ha un punt en el qual el president i el ministre tenen raó. Els cossos adolorits dels migrants colpejats, rebutjats, morts i amuntegats arriben amb molta violència a les entranyes, a l'esquena i a la pell.

La majoria procedia del Sudan. Por-

taven marcades al cos –amb dolor i amb violència– les esgarrapades de la desigualtat i de la pobresa. Segons l'Organització de les Nacions Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura (FAO), més de 10,9 milions de persones al Sudan, gairebé el 30% de la població, pateix fam extrema. Un Sudan que ocupa el lloc 186 de la llista del Banc Mundial segons el seu producte interior brut (PIB): 486 dòlars nominals per càpita, enfront dels 27.056 d'Espanya. L'esperança de vida en néixer, al Sudan, és d'uns 51 anys; a Espanya és d'uns 81 anys. La desigualtat és violència, i també causa dolor.

El sociòleg noruec Johann Galtung ha subratllat la importància de la violència estructural per comprendre els conflictes socials i les seves dinàmiques. És clar que els cossos de les persones que intenten travessar les fronteres porten molta violència incorporada. Venen amb un dolor i amb una violència que s'acumulen per la misèria, per la guerra, per la fam, per la malaltia, per la manca d'horitzons, pel trajecte migratori mateix. El «triangle de la violència» de Galtung inclou, al costat de la violència estructural i la directa, una important i invisible violència cultural. Constatem amb dolor que les persones provinents de l'Àfrica negra sofreixen aquesta violència en els seus cossos racialitzats, amb una combinació de xenofòbia i aporofòbia. Sí, els immigrants venen amb violència i amb dolor.

Sense dol

Venen amb dolor, però no els permetem elaborar el dol. Segons el psiquiatre Joseba Achotegui, l'anomenat «dol migratori» combina, almenys, set dols (per la família i els amics, l'idioma, la cultura,

l'estatus social, la terra i les arrels, el grup ètnic de pertinença, els riscos físics). Aquest últim, el dels riscos físics, es va fer dramàticament palès en la tanca de Melilla. Va haver-hi bastonades, pedres, pilotes de goma, cops, gasos lacrimògens, puntades i empentes. Va haver-hi també llargs mesos de supervivència a la muntanya Gurugú, fustigats per les forces de seguretat marroquines. En molts casos, va haver-hi llargs trajectes a través del desert del Sàhara i, abans, riscos físics al seu propi Sudan d'origen, lacerat per una guerra interminable. Tot això, òbviament, causa dolor i demana elaborar el dol.

En el cas dels morts a la tanca de Melilla, les autoritats marroquines van enterrar els cossos sense practicar autòpsies, sense identificar les persones, sense contactar amb els familiars, en fosses anònimes, sense plantejar si més no una possible repatriació dels cadàvers. I què podem dir dels qui, senzillament, desapareixen al mar o el desert, sense poder recuperar-ne els cossos. Segons l'Organització Internacional de les Migracions (OIM) des del 2014, les restes d'almenys 21.240 persones que van perdre la vida en trajectes migratoris no han estat recuperats. Davant un cos desaparegut, és difícil o impossible elaborar el dol. Per això, el reclam és clar: cada persona migrant i cada família té dret a un reconeixement personal i a un tractament digne.

Les polítiques europees dificulten l'elaboració del dol de les persones migrants i les seves famílies. Però és que, a més, bloquegen el fet que les societats europees elaborem el nostre propi dol. En la seva famosa visita a l'illa de Lampedusa, el 8 de juliol de 2013, el papa Francesc reflexionava: «Qui ha plorat per la mort d'aquests germans i germa-

nes? Qui ha plorat per aquelles persones que anaven a la barca? Per les mares joves que hi portaven els fills? Per aquells homes que desitjaven alguna cosa per mantenir a les pròpies famílies? Som una societat que ha oblidat l'experiència de plorar, de "patir amb": la globalització de la indiferència ens ha pres la capacitat de plorar!». Necessitem fer dol quan els esdeveniments ho requereixen.

Amb dol

Res del que va passar a Melilla va ser per casualitat. Tot això s'inscriu en un seguit de decisions que, durant dècades, han anat apuntalant l'externalització del control de les fronteres i la seva militarització. Per això, al costat del dolor sentim indignació. Hi ha un dolor amb engany, amb un altre *dol*. Amb engany, amb frau, fent veure coses que no són. Segons la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, *dol* significa «engany, frau, manipulació». I ho defineix dient que es tracta de l'«engany que s'aconsegueix amb mala fe i manipulant la informació rellevant d'una de les parts contractants que indueix l'altra a prendre la decisió de formalitzar un negoci jurídic». En els esdeveniments de Melilla hi va a ver *dol*, perquè tant el Marroc com Espanya tenen l'obligació que van contreure quan van signar la Declaració Universal dels Drets Humans, i tots dos Estats van actuar amb voluntat d'incomplir aquestes obligacions.

El dia 24 de juny vam veure «devolucions en calent» o, com també diuen els governs, «rebuigs en frontera». El Tribunal Constitucional va avalar, al novembre del 2020, aquestes actuacions en frontera, però no en el cas de «grups nombrosos», i només quan existeixi «ple

control judicial» i en «compliment de les obligacions internacionals», i això no va passar en el cas de Melilla. Va ser increïble observar com les forces marroquines entraven en territori espanyol per retornar potencials sol·licitants de protecció internacional, inclosos menors i persones lesionades. No diem que va haver-hi *dol* en l'estricta sentit jurídic, però sí que afirmem que, segons l'ús del llenguatge quotidià, va haver-hi una cosa que s'hi acostava massa, una voluntat deliberada de cometre engany, frau i manipulació.

En el cas de l'actuació marroquina, a més, vam poder constatar una cosa semblant a la premeditació o la traïdoria. Durant els mesos de maig i juny, es van incrementar les batudes de les forces de seguretat marroquines contra els campaments d'immigrants. Hi ha vídeos distribuïts pel govern marroquí mateix que mostren que la tarda del 23 de juny es va produir una altra d'aquestes habituals ràtzies a la muntanya Gurugú. No pot estranyar ningú que, exhaustos i perseguits, centenars de migrants intentessin forçar la tanca. Ja coneixem el resultat, en forma de persones mortes i ferides, que van rebre un tracte deshumanitzant. Els dies següents, uns 1.300 migrants van ser forçosament allunyats de Nador cap a zones de l'interior del Marroc. Una altra dolorosa actuació amb *dol*.

Amb dòlars

Res del que hem dit fins ara s'esdevé a causa d'una maldat intrínseca de polítics o gendarmes. Més aviat és fruit d'una visió que valora més la defensa de les fronteres nacionals que la defensa dels drets humans; que posa en primer lloc la integritat territorial d'un Estat per sobre de la

integritat física de les persones. L'acord bilateral de readmissió d'immigrants irregulars, signat el 1992 entre Espanya i el Marroc, va obrir el camí per construir un model de militarització de les fronteres i d'externalització del seu control. Des d'aquest enfocament, les persones que migren són simples peces al tauler de la geopolítica internacional, intercanviables en funció d'interessos d'una altra mena. Trist, però cert.

Quina és la contrapartida? Senzillament, diners. Des del 2013, el Marroc ha rebut 342 milions d'euros de la Unió Europea (UE) per frenar la immigració irregular, 234 dels quals a través del Fons Fiduciari d'Emergència per a Àfrica. A mitjans d'agost del 2022, la UE va anunciar que augmentarà fins a 500 milions d'euros l'ajuda al Marroc per al control fronterer migratori, un increment del 45% respecte a l'anterior període pressupostari. En conjunt, des del 2007, es calcula que el Marroc ha rebut 13.000 milions d'euros en ajudes europees. Els dòlars (encara que es paguin en euros) tanquen el cercle que hem vist: amb dolor, sense poder plorar el dolor, amb *dol*.

Si bé és cert que no opera a Melilla, convé dir unes paraules sobre l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes (Frontex), ja que té un paper clau en la dinàmica europea de control fronterer. Creada el 2004 com un simple «assistent tècnic», amb un personal de 45 efectius, Frontex s'ha convertit en

decisor i executor del control migratori europeu. En l'actualitat té 750 treballadors i es preveu que arribarà als 1.000 efectius per a l'any 2027. D'una manera semblant, Frontex ha anat augmentant el seu pressupost. Entre 2014 i 2020, la seva despesa acumulada va arribar als 1.791 milions d'euros (94 el primer any, 345 l'últim); però el pressupost aprovat només per a l'any 2027 és de 1.870 milions d'euros. Dòlars per tancar fronteres.

Per acabar: l'«efecte crida»

Les tanques frontereres militaritzades es justifiquen des d'una estratègia de dissuasió, per frenar l'anomenat efecte crida. Tanmateix, l'experiència de les últimes dècades mostra que l'única cosa que aconsegueix aquest plantejament és encoratjar rutes migratòries cada vegada més perilloses, afavorint les màfies que trafiquen amb persones i generant més vulnerabilitat i més morts. En contrast, el crit de la tanca de Melilla es pot considerar un «efecte crida». És, en realitat, una crida. Ens crida a escoltar. A respondre. A ser responsables. A actuar. A derrocar murs. A bastir ponts. A viure des de l'hospitalitat i no des de l'hostilitat.

Daniel Izuzquiza Regalado, SJ.
Membre del Servei Jesuïta a Migrants
(SJM)-Espanya